

УДК 377.18:159.922

DOI: 10.32342/2522-4115-2019-1-17-26

В.А. ФРИЦЮК,

*доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки і професійної освіти
Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*

І.Г. ГЕРАСИМОВА,

*доктор педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки і професійної освіти
Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*

ПРОФЕСІЙНА МОБІЛЬНІСТЬ У КОНТЕКСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ

У статті розглянуто професійну мобільність як складову готовності майбутніх педагогів до професійного саморозвитку. Наголошено на необхідності організації такої системи фахової підготовки майбутніх педагогів, яка б забезпечувала цілеспрямований процес формування їхньої готовності до безперервного професійного саморозвитку, що передбачає здатність постійно вдосконалювати свої особистісні та професійні якості й виявляється в бажанні та спроможності постійно підвищувати рівень професійної майстерності. Розглянуто окреслену проблему з позицій суб'єктного підходу, прихильники якого розуміють саморозвиток як фундаментальну здатність педагога ставати і бути суб'єктом свого життя, спрямовувати власну діяльність у предмет практичного перетворення. У статті виокремлено основні ознаки майбутнього педагога як суб'єкта професійного саморозвитку. Здійснено узагальнення наукових поглядів на тлумачення професійної мобільності у соціологічному, психологічному та педагогічному підходах. Акцентовано увагу на педагогічному підході. Розглянуто професійну мобільність майбутніх учителів як внутрішню готовність до якісних змін, здатність до швидкого набуття нових професійних компетентностей; готовність до прийняття рішень й здатність адаптуватися, що забезпечить їхню ефективність і конкурентоспроможність у майбутній професійній діяльності. Доведено актуальність поставленого перед педагогічними навчальними закладами завдання щодо розвитку цих якостей у майбутніх учителів під час їхнього навчання в університеті задля виявлення професійної компетентності, конкурентоспроможності на сучасному ринку праці в умовах динамічних змін в економіці, освіті та інших сферах життєдіяльності сучасної людини. Зроблено висновок щодо взаємозв'язку професійної мобільності майбутніх педагогів та їхнього професійного саморозвитку.

Ключові слова: професійна мобільність, майбутні педагоги, підготовка, професійний саморозвиток, готовність майбутніх педагогів до професійного саморозвитку.

В статье рассматривается профессиональная мобильность как составляющая готовности будущих педагогов к профессиональному саморазвитию. Отмечена необходимость организации такой системы профессиональной подготовки будущих педагогов, которая обеспечивает целенаправленный процесс формирования их готовности к непрерывному профессиональному саморазвитию, что предполагает способность постоянно совершенствовать свои личностные и профессиональные качества и проявляется в желании и способности постоянно повышать уровень профессионального мастерства. Рассмотрена представленная проблема с позиций субъектного подхода, сторонники которого понимают саморазвитие как фундаментальную способность педагога становиться и быть субъектом своей жизнедеятельности, направлять свою деятельность на практические преобразования. В статье выделены основные признаки будущего педагога как субъекта профессионального саморазвития. Осуществлено обобщение научных взглядов о сущности профессиональной мобильности в социологическом, психологическом и педагогическом аспектах. Акцен-

тировано особе внимание на педагогическом подходе. Рассмотрена профессиональная мобильность будущих учителей как внутренняя готовность к качественным изменениям, способность к быстрому приобретению новых профессиональных компетенций; готовность к принятию решений и способность адаптироваться, что обеспечит их эффективность и конкурентоспособность в будущей профессиональной деятельности. Доказана актуальность поставленной перед педагогическими учебными заведениями задачи развития этих качеств у будущих учителей во время их обучения в университете для выявления профессиональной компетентности, конкурентоспособности на современном рынке труда в условиях динамических изменений в экономике, образовании и других сферах жизнедеятельности современного человека. Сделан вывод о взаимосвязи профессиональной мобильности будущих педагогов и их профессионального саморазвития.

Ключевые слова: профессиональная мобильность, будущие педагоги, подготовка, профессиональное саморазвитие, готовность будущих педагогов к профессиональному саморазвитию.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Метою вищої педагогічної освіти в Україні є не лише набуття фундаментальних професійних знань майбутніх фахівців, а й формування в них готовності до подальшого професійного та особистісного саморозвитку, самореалізації.

Нині у складних суспільних умовах швидких змін, глобального оновлення не лише технологічної бази, а й ціннісної та інших сфер загострюється проблема відповідності майбутніх педагогів потребам безпосередньої діяльності. Розв'язання цієї проблеми варто шукати в площині професійного розвитку й саморозвитку особистості впродовж життя. Ця проблема передусім стосується підготовки вчителів, адже саме вони є носіями і трансляторами загальнолюдських цінностей молодому поколінню.

Соціальним замовленням сучасного українського суспільства є особистість конкурентоспроможного педагога, орієнтованого на безперервний саморозвиток і самовдосконалення. Тому важливою складовою навчально-виховного процесу в педагогічних закладах вищої освіти має бути забезпечення відповідної підготовки майбутніх учителів, формування їхньої готовності до безперервного професійного саморозвитку.

Необхідно, щоб сучасний учитель теоретично й практично був здатний проаналізувати свої професійні можливості й на цій основі зміг сформувати програму власного подальшого професійного зростання на будь-якому етапі професійної діяльності.

У зв'язку з цим виникає необхідність в організації такої системи фахової підготовки майбутніх педагогів, яка б забезпечувала цілеспрямований процес формування їхньої готовності до безперервного професійного саморозвитку, що передбачає здатність постійно вдосконалювати свої особистісні та професійні якості й виявляється в бажанні та спроможності постійно підвищувати рівень професійної майстерності.

Потреба в гнучкому реагуванні на ситуацію, яка виникає на ринку праці, зумовлюється також і відсутністю гарантованих державою місць працевлаштування, досвіду роботи, що становить значні труднощі для молодих учителів. Досить часто молодь, яка має підготовку в педагогічних університетах, постає перед необхідністю змінювати напрям професійної діяльності, завдяки самоосвіті здобувати нові професійно необхідні знання, вміння, навички. Усе назване вище й становить основу професійної мобільності.

Уважаємо, що проблему професійної мобільності майбутніх педагогів доцільно розглядати крізь призму готовності майбутніх педагогів до професійного саморозвитку й професійної діяльності загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти професійної мобільності та конкурентоспроможності фахівця на ринку праці розглядали такі науковці, як П. Блау, Н. Василенко, Л. Данилов, Н. Ничкало, О. Симончук, Д. Чернілевський, О. Щербак та ін. Психолого-педагогічний аспект формування професійної мобільності розглянуто в дослідженнях вітчизняних і зарубіжних учених, таких як Л. Амірова, Л. Горюнова, Є. Іванченко, О. Львов, Н. Кожемякіна, Л. Суценцева, І. Хом'юк та ін.

Проблема професійного саморозвитку не є новою та доволі широко висвітлена в психолого-педагогічних дослідженнях. Проблему професійної підготовки вчителів всебічно висвітлено в працях О. Абдулліної, В. Андрущенка, С. Гончаренка, І. Зязюна, М. Євтуха, Л. Кондрашової, В. Кременя, Н. Кузьміної, Н. Ничкало, С. Сисоєвої та ін. Шляхи формування професійної готовності до педагогічної діяльності досліджено В. Бочелюком, Л. Григоренко,

Л. Кадченко, В. Мельник, О. Морозом, Г. Шевченко та ін.; готовність педагога до різних видів педагогічної діяльності розглянуто А. Капською, Г. Кіт, А. Ліненко, О. Пехотою, Л. Романишиною, Г. Троцько та ін. Безпосередньо професійного саморозвитку особистості стосуються дослідження А. Бистрюкової, Т. Стрітьєвич, Т. Тихонової, П. Харченко, Р. Цокура та ін. Водночас відсутні комплексні дослідження, присвячені дослідженню професійної мобільності як компонента готовності майбутніх педагогів до професійного саморозвитку.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає у з'ясуванні значення професійної мобільності у формуванні готовності майбутніх педагогів до професійного саморозвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вважаємо за доцільне розглянути окреслену проблему з позицій суб'єктного підходу. Його прихильники (І. Бех, С. Кузікова, В. Маралов, В. Слободчиков, М. Щукіна та ін.) розуміють саморозвиток як фундаментальну здатність педагога ставати і бути суб'єктом свого життя, спрямовувати власну діяльність у предмет практичного перетворення; одну з найскладніших форм роботи внутрішнього світу педагога з його перетворення поряд з обробкою досвіду, виробленням власних позицій і переконань, постановкою життєвих цілей, пошуком шляхів самовизначення у процесі просування особистості своїм життєвим шляхом, у межах якого вона проявляє і будує себе, усвідомлює сенс свого існування [2].

Суб'єктному підходу в саморозвитку особистості присвячено дослідження М. Щукіної. На основі методології суб'єктного підходу в авторській концепції саморозвитку особистості подано як якісні, незворотні, спрямовані зміни особистості, що здійснюються під керуванням самої особистості як суб'єкта життєвого шляху. Характерними особливостями саморозвитку автор вважає самодетермінованість, керованість і усвідомленість якісних перетворень особистості [13].

У цьому сенсі слушною є думка С. Кузікової стосовно того, що становлення суб'єктності відбувається тільки шляхом саморозвитку. Особистість як суб'єкт саморозвитку спрямовує перетворювальну активність на себе як об'єкт, самостійно керуючи власним розвитком [7]. Погоджуємося з науковцем щодо того, що у процесі здійснення саморозвитку особистість виконує одночасно ролі і суб'єкта, і об'єкта.

Зазначений підхід часто називають суб'єкт-суб'єктним, оскільки він уможлиблює урівноваження позицій викладача і студента, що виражається у спільному обговоренні актуальних навчальних і виховних проблем, застосуванні педагогом демократичного стилю спілкування, за якого педагог у більшості випадків виконує роль координатора.

Важливою в цій площині є позиція В. Слободчикова стосовно того, що здатність особистості організувати і регулювати своє життя як підпорядкування власним цілям, цінностям є вищим рівнем і справжньою якістю суб'єкта [11]. Зауважимо, що саме така здатність є основою безперервного професійного саморозвитку майбутнього учителя.

Отже, на підставі врахування теоретичних положень, обґрунтованих у працях названих вище сучасних вчених, можна виокремити основні ознаки майбутнього педагога як суб'єкта професійного саморозвитку. Студент усвідомлює себе як майбутнього учителя, який має бути конкурентоспроможним, а тому вмотивований опанувати вміння професійного саморозвитку; власну відповідальність за свою майбутню професійну кар'єру, а тому вмотивований на безперервний професійний саморозвиток задля вирішення як особистих, так і суспільних проблем. Саме таке усвідомлення і спонукає студента бути готовим до професійної мобільності.

Професійна мобільність, зокрема, розглядається як вид трудової мобільності. Прикладом може служити визначення С. Кугель [5, с. 50], де основою професійної мобільності є зміна становища працівників або їхніх груп у сформованій професійній структурі суспільства.

Є підстави стверджувати, що основою сучасного розуміння професійної мобільності є соціальні переміщення – зміна статусу індивіда в соціальній структурі організації, а також трудові переміщення, які характеризують рух у професійній структурі суспільства.

Варто зазначити, що тривалий час мобільність робочої сили (традиційно – у радянській науці) розглядалася як негативне явище, що пов'язане з плинністю робітників та їх звільненням (С. Рошін і Т. Разумова) [9, с. 233]. Проте сьогодні її виявлення забезпечує фахівцеві успішну професійну самореалізацію в суспільстві, розвиток якого неможливо спрогнозувати й передбачити.

Здійснене нами узагальнення різних трактувань до визначення професійної мобільності дає змогу виділити три підходи, які, на нашу думку, є найбільш поширеними.

На підставі аналізу та узагальнення праць названих науковців (як соціальну категорію професійну мобільність розглядали С. Кугель, П. Сорокін та ін.; психологічний аспект професійної мобільності досліджували Ю. Дворецька, Л. Сушенцева та ін.; науковці А. Ващенко, Л. Горюнова, О. Дементьева, Н. Кожемякіна, Л. Сушенцева, Ю. Гуров, Т. Сильвестрова та ін. досліджували професійну мобільність як педагогічну категорію) ми систематизували тлумачення професійної мобільності у соціологічному, психологічному та педагогічному підходах.

Соціологічний підхід досліджує професійну мобільність як: зміну позиції індивіда у професійно-кваліфікаційній структурі суспільства; становище, яке здатні посісти індивіди в суспільстві; зміну індивідом чи групою індивідів однієї професії на іншу, у вузькому значенні – швидке виконання певних завдань; професійний вибір молоді; плінність робітників та їх звільнення тощо.

Психологічний підхід досліджує професійну мобільність як якість особистості, необхідну для успішної життєдіяльності в сучасному суспільстві, що є результатом самовдосконалення особистості, базується на стабільних цінностях та потребі у самоорганізації, самовизначенні і саморозвиткові, здатності швидко реагувати на зміни в соціумі завдяки грамотності, освіченості та професійній компетентності і проявляється як психологічна готовність фахівця до розв'язання широкого кола виробничих завдань, здатність оперативного, швидко перебудовуватись залежно від ситуації, гнучкість поведінки; здатність і готовність швидко й успішно опановувати нову технологію, виконувати нові виробничі завдання, здобувати необхідні знання й уміння; процес перетворення людиною самої себе, а також професійного та життєвого середовища.

Педагогічний підхід досліджує професійну мобільність як: інтегровану сукупність соціальних, індивідуальних та професійних якостей особистості, яка виявляється у здатності успішно переключатися на інший вид діяльності, а також змінювати вид діяльності у професійній сфері; вмінні ефективно використовувати систему професійних прийомів для виконання будь-яких завдань у сфері діяльності та порівняно легко переходити від одного виду діяльності до іншого, володінні високим рівнем узагальнених професійних знань, досвідом їх удосконалення та самостійного оволодіння; результатом якої є її самореалізація в обраній професії та житті; процес самовдосконалення особистості та перетворення професійного й життєвого середовища.

Узагальнюючи визначення, які дають науковці професійної мобільності, ми можемо констатувати, що в основі соціологічного підходу є визначення професійної мобільності як опис змін позиції індивіда в соціальній структурі суспільства. В основі психологічного підходу – особисті якості індивіда, які дають йому змогу здійснити або забезпечують ці переміщення. Педагогічний підхід об'єднує ці два підходи, тому, що має на меті забезпечити переміщення індивіда в соціальній структурі суспільства завдяки відповідній підготовці майбутніх фахівців під час їхнього навчання у вищому навчальному закладі.

Саме педагогічний аспект нас цікавить найбільше у контексті дослідження, оскільки дає змогу простежити зв'язок між професійною мобільністю майбутніх учителів і їхньою готовністю до професійного саморозвитку.

Варто зазначити, що мобільність у широкому значенні – це рух, активність, якість, що від природи притаманна всім людям, але, звісно, комусь більшою мірою, комусь меншою. На це впливають і темперамент, і особисті якості, і спосіб життя. Професійна мобільність поєднує природну мобільність людини та якості, яких вона набуває протягом процесу соціалізації, навчання, професійної діяльності завдяки засвоєнню знань, умінь, навичок, вмінню швидко переключатися з одного виду діяльності на інший та застосуванню їх під час виконання професійних завдань. Відповідно, перед педагогічними навчальними закладами постає завдання розвитку цих якостей у майбутніх учителів під час їхнього навчання в університеті задля виявлення своєї компетентності, конкурентоспроможності на сучасному ринку праці в умовах динамічних змін в економіці, освіті та інших сферах життєдіяльності сучасної людини. І саме тому професійна мобільність майбутніх педагогів сприяє їхньому професійному саморозвитку.

Для нашого дослідження вважаємо цінним твердження І. Беха про те, що саморозвиток є необхідною умовою самореалізації особистості, самозмінюю суб'єкта у напрямі свого Я-ідеального, яке виникає під впливом зовнішніх і внутрішніх причин. Варто зазначити, що саморозвиток особистості пов'язаний з її життєдіяльністю, у межах якої він здійснюється. Саморозвиток переважно є індивідуальним процесом, що розгортається у внутрішньому плані особистості, слушно зауважує І. Бех. Водночас він є процесом об'єктивним, що здійснюється під впливом значущих інших [1]. Вважаємо, що майбутні педагоги також цілком спроможні проектувати власне самовизначення. Завдання ж викладачів вищої школи полягає у підтриманні й належному спрямуванні їхньої діяльності щодо безперервного професійного саморозвитку.

На думку М. Вієвської та Л. Красовської, потреба у саморозвитку визначає ставлення індивіда до самого себе, за якого формується готовність до перетворення власної життєдіяльності та пошук можливостей максимальної професійної самореалізації. Потреба у саморозвитку виникає тоді, коли індивід усвідомлює не тільки власний етап розвитку, а й визначає зону потенційного розширення професійних потреб та можливостей [3, с. 89].

Без усвідомленого, вольового саморозвитку особистості не може бути досягнуто цілісності, соціальної зрілості особистості. Самовиховання особистості є формою усвідомленого саморозвитку й розуміється як специфічний вид внутрішньої діяльності, спрямованої на вироблення вмінь, навичок, здібностей, якостей для її самоствердження і самореалізації в суспільстві. Самовдосконалення особистості є вищою формою саморозвитку [4, с. 8]. Усвідомлений саморозвиток особистості здійснюється, як правило, у формах самовиховання і самовдосконалення, коли індивід ставить перед собою завдання змінити себе через власні зусилля.

Проблема саморозвитку особистості є однією з важливих у філософії, психології, педагогіці, акмеології. У філософії процес саморозвитку особистості розглядають як духовно-практичне перетворення з метою повноти індивідуального самовдосконалення. У психології цей процес трактують як необхідну умову самореалізації особистості. Психологи розглядають саморозвиток як свідомий процес особистісного становлення з метою ефективної самореалізації на основі значущих прагнень і зовнішніх впливів. У педагогічних дослідженнях саморозвиток особистості аналізують з урахуванням активного впливу соціального середовища, трактуючи його як прагнення людини збагатити свої індивідуальні якості за допомогою тих видів діяльності, які сприяють їх формуванню чи вдосконаленню. Предметом педагогічних досліджень є шляхи і засоби підвищення внутрішньої творчої активності особистості, які в результаті мають сприяти її саморозвитку. У зв'язку з цим вважаємо, що підготовка майбутнього вчителя до професійної мобільності сприятиме його професійному саморозвитку.

Професійний саморозвиток майбутнього вчителя, за А. Кужельним, – це свідомо діяльність, спрямована на вдосконалення своєї особистості відповідно до вимог обраної професії. Усі особистісні зміни майбутнього педагога (інтелектуальний, духовний розвиток, уміння керувати своїм психічним станом і зміцнювати професійне здоров'я, вольова цілеспрямованість, розвиток педагогічних здібностей) стають могутнім стимулом у професійному і особистісному саморозвитку, оскільки формують потребу в самовдосконаленні та готовність до нього [6, с. 6–7]. Учений вважає професійний саморозвиток інтегративною властивістю особистості педагога, зумовленою рівнем володіння різноманітними видами педагогічної діяльності й прагненням до підвищення цього рівня, що забезпечує мобільність й адаптивні можливості соціальної та професійної сфери вчителя [6, с. 12].

Таким чином, професійна мобільність майбутніх учителів засвідчує їхню внутрішню готовність до якісних змін, виявляється у здатності до швидкого набуття й узагальнення нових професійних компетентностей; готовності до прийняття рішень й здатності адаптуватися у разі зміни завдань професійної діяльності, що забезпечить їхню ефективність і конкурентоспроможність у майбутній професійній діяльності.

Висновки з цього дослідження та перспективи подальших розвідок. Отже, «професійний саморозвиток» розуміємо як свідому діяльність людини, спрямовану на повну самореалізацію себе як особистості в тій соціальній сфері, яку визначає її професія і вважаємо, що підготовка майбутніх учителів до професійної мобільності позитивно впливатиме на їхній професійний саморозвиток.

На окрему увагу заслуговують такі питання: уточнення механізмів підготовки майбутніх учителів до професійної мобільності у контексті формування їхньої готовності до професійного саморозвитку; удосконалення підготовки викладачів ЗВО щодо формування у студентів окреслених якостей; організація психолого-педагогічного супроводу підготовки майбутніх педагогів до професійного саморозвитку.

Список використаної літератури

1. Бех І. Виховання особистості: У 2 кн.: навч.-метод. посібник / І. Бех. – К. : Либідь, 2003. – Кн.1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. – 280 с.
2. Белікова Ю.А. Наукова категорія «професійний саморозвиток»: аспекти аналізу в історичній ретроспективі / Ю.А. Белікова // Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки. – 2013. – № 3. – С. 15–19.
3. Вієвська М.. Формування мотивації фахівця до безперервної професійної освіти / М. Вієвська, Л. Красовська // Вища школа. – 2011. – № 1. – С. 75–82.
4. Коваленко Е.А. Ціннісна природа усвідомленого саморозвитку особистості : соціально-філософський аналіз : автореф. дис. ... канд. філософ. наук : спец. 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії» / Е.А. Коваленко. – Харків, 2005. – 19 с.
5. Кугель С.А. Профессиональная мобильность в науке / С.А. Кугель. – М. : Наука, 1983. – 372 с.
6. Кужельний А.В. Формування готовності до професійного саморозвитку майбутнього вчителя технологій : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Андрій Володимирович Кужельний; ДВНЗ «Переяслав-Хмельницьк. держ. пед. ун-т ім. Григорія Сковороди». – Переяслав-Хмельницький, 2014. – 20 с.
7. Кузікова С.Б. Психологія саморозвитку : навч. посіб. / С.Б. Кузікова ; Сум. держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка. – Суми : МакДен, 2011. – 149 с.
8. Кузікова С.Б. Саморозвиток особистості: суб'єктний підхід [Електронний ресурс] / С.Б. Кузікова // Психологія особистості. – 2013. – № 1(4). – Режим доступу : http://ps.ru.if.ua/2013_4/7Kuz.pdf
9. Рощин С.Ю. Экономика труда : экономическая теория труда : учеб. пособие для студ. вузов / С.Ю. Рощин, Т.О. Разумова. – М. : Инфа-М, 2001. – 400 с.
10. Олійник І.В. Проблема психолого-педагогічного супроводу студентів з числа внутрішньо переміщених осіб / І.В. Олійник, О.С. Янченко // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». – 2018. – №2 (16). – С. 114–122.
11. Слободчиков В.И. Основы психологической антропологии. Психология развития человека : развитие субъективной реальности в онтогенезе / В.И. Слободчиков, Е.И. Исаев. – М., 2000. – 421 с.
12. Фрицюк В.А. Професійний саморозвиток майбутнього педагога : монографія / В.А. Фрицюк. – Вінниця : Нілан ЛТД, 2016. – 368 с.
13. Щукина М.А. Психология саморазвития личности : монография / М.А. Щукина. – СПб. : Изд-во СПб. ун-та, 2015. – 348 с.
14. Frytsiuk V.A. Computer diagnostics of readiness of prospective teachers to professional self-development / Roman S. Gurevych, Valentyna A. Frytsiuk, Nataliia Ye. Dmytrenko // Information Technologies and Learning Tools, – Vol 69 №1 (2019). <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/2605/1447>

References

1. Bekh, I. (2003). *Vykhovannia osobystosti: u 2 kn.* [Parenting: in 2 books]. Kyiv, Lybid Publ., Book 1, 280 p. (In Ukrainian).
2. Bielikova, Yu.A. (2013). *Naukova katehoriia "profesiinyi samorozvytok": aspekty analizu v istorychnii retrospektyvi* [Scientific category "professional self-development": aspects of analysis in historical retrospective]. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. Pedagogichni nauky* [Bulletin of the Zaporizhzhya National University. Pedagogical sciences], no. 3, pp. 15-19 (In Ukrainian).

3. Viievskaya, M.H. & Krasovskaya, L. (2011). *Formuvannya motyvatsii fakhivtsia do bezpererвної profesiinoi osvity* [Formation of a specialist's motivation for continuing vocational education]. *Vyshcha shkola* [High school], no. 1, pp. 75-82 (In Ukrainian).

4. Kovalenko, E.A. (2005). *Tsinnisna pryroda usvidomlenoho samorozvytku osobystosti : sotsialno-filosofskyi analiz. Avtoref. dys. kand. filosof. nauk* [Valuable nature of conscious self-development of the individual: socio-philosophical analysis. Abstract of cand. philos. sci. dis.]. Kharkiv, 19 p. (In Ukrainian).

5. Kuhel, S.A. (1983). *Professionalnaia mobilnost v nauke* [Professional mobility in science]. Moskva, Nauka Publ., 372 p. (In Russian).

6. Kuzhelnyi, A.V. (2014). *Formuvannya hotovnosti do profesiinoho samorozvytku maibutnoho vchytelia tekhnologii. Avtoref. dys. kand. ped. nauk* [Formulation of readiness to professional self-development of the mayor of the discerner of technology. Abstract of cand. ped. sci. dis.]. Pereiaslav-Khmelnitskyi, DVNZ "Pereiaslav-Khmelnitskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet im. Hryhoriia Skovorody" Publ., 20 p. (In Ukrainian).

7. Kuzikova, S.B. (2011). *Psikhohiia samorozvytku* [Psychology of self-growth]. Sumy, MakDen Publ., 149 p. (In Ukrainian).

8. Kuzikova, S.B. (2013). *Samorozvytok osobystosti : subiektnyi pidkhid* [Self-development of personality: subjective approach]. *Psikhohiia osobystosti* [Psychology of personality], no. 1 (4). Access mode : http://ps.pu.if.ua/2013_4/7Kuz.pdf (In Ukrainian).

9. Roshchyn, S.Yu. & Razumova, T.O. (2001). *Ekonomika truda : ekonomicheskaiia teoriia truda* [Labor Economics: The Economic Theory of Labor]. Moskva, Infa-M Publ., 400 p. (In Russian).

10. Oliinyk, I.V. & Yanchenko, O.S. (2018). *Problema psikhologo-pedahohichnoho suprovodu studentiv z chysla vnutrishno peremishchenykh osib* [The problem of psychological and pedagogical support of students from internally displaced persons]. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu imeni Alfreda Nobelia. Pedahohika i psikhohiia* [Bulletin of the University of Dnipropetrovsk named after Alfred Nobel. Pedagogy and psychology], no. 2 (16), pp. 114-122 (In Ukrainian).

11. Slobodchikov, V.Y. & Isaev, E.I. (2000). *Osnovy psikhologicheskoi antropologii. Psikhohiia rozvitiia cheloveka : rozvitie subiektyvnoi realnosti v ontogeneze* [Basics of psychological anthropology. Psychology of human development: the development of subjective reality in ontogenesis]. Moskva, 421 p. (In Russian).

12. Frytsiuk, V.A. (2016). *Profesiyni samorozvytok maibutnoho pedahoha* [Professional self-development of the future teacher]. Vinnytsia, Nilan LTD Publ., 368 p. (In Ukrainian).

13. Shchukina, M.A. (2015). *Psikhohiia samorozvitiia lichnosti* [Psychology of self-development of personality]. St-Petersburg, St-Petersburgskii universitet Publ., 348 p. (In Russian).

14. Frytsiuk, V.A. & Dmytrenko, N.Ye. (2019). **Computer diagnostics of readiness of prospective teachers to professional self-development.** *Information Technologies and Learning Tools*, vol. 69, no. 1. Access mode : <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/2605/1447>

PROFESSIONAL MOBILITY IN THE CONTEXT OF PREPARATION OF FUTURE PEDAGOGUES TO PROFESSIONAL SELF-DEVELOPMENT

Valentyna A. Frytsiuk. Doctor of Pedagogy, Professor of the Department of Pedagogy and Vocational Education, Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsiubynskyi (Ukraine). E-mail: valentina.frytsiuk@gmail.com;

Iryna G. Gerasymova. Doctor of Pedagogy, Associate Professor of the Department of Pedagogy and Vocational Education, Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsiubynskyi (Ukraine). E-mail: valentina.frytsiuk@gmail.com

DOI: 10.32342/2522-4115-2019-1-17-26

Key words: professional mobility, future teachers, preparation, professional self-development, readiness of future teachers for professional self-development.

The article considers professional mobility of future pedagogues and professional self-development of students. It highlights the main features of a future teacher as a subject of professional self-development. The subjective approach with respect to the problem of self-development of personality was revealed. In this case, both teacher and student discuss problems together. The teacher uses a democratic style of communication. The article states that students can form their own self-development which affects the social maturity of an individual.

«The readiness of prospective teacher for continuous professional self-development» is considered as the student's ability for purposeful reflexive activities, which is associated with the design and implementation of quality changes in personality's identity and practical realization of subjective experience in the field of professional self-determination and self-realization on the basis of conscious self-regulation of one's own educational and professional activities.

It is proved that the use of the authors' scientific and methodological system of prospective teacher's training for continuous professional self-development helps in personal and professional growth of prospective teachers, their comprehension of necessity of purposeful continuous professional self-development; integrative and theoretical training, increasing level of obtained professionally directed knowledge; practical operating training, formation of practical skills and abilities for professional self-development; combination of individual and psychological qualities, which are important for continuous professional self-development and prospective professional activities in general; orientation at self-analysis and self-esteem of one's own professional self-development.

The article summarizes scientific views of the concept of «**professional mobility**». **Professional mobility** is considered from the sociological, psychological and pedagogical approaches. According to sociology, mobility implies a change in the position of a person in the social structure of society. Mobility implies changes in activities. Professional mobility of future teachers is considered as internal readiness for qualitative changes and as an ability for acquiring new professional knowledge. The necessity of preparation of students for professional mobility is proved. It will ensure the efficiency and competitiveness of teachers in future professional activities.

Одержано 3.01.2019.